

nak az élet közvetlenségé. Nem hajlott írásokból támasztja fel az életet, hanem szemben áll vele. Megfigyel, kérdez, közvetlenül szemlél.

Ezt az utóbbi kiindulást választotta Döring. Az általánosítások útvesztőjének elkerülése végett a célkitűzésben nem ment tovább annál a határnál, ahol az absztraháló elme még reális talajon mozog. Döring 18 tanítóból és tanítónőből szervezte meg munkaközösségét. Célul annak megállapítását tűzte ki, hogy „e munkaközösség 18 tagjának analizise miféle lelki képet nyújt a tanítóról? Milyen típusok vannak közöttük? Milyen az általános tanítói típus és milyenek az egyes tanítói típusok a résztvevők felfogása szerint? Milyen álláspontot foglalnak el a résztvevők tanítói egyéniségük megítélése szempontjából elsődleges fontosságú pedagógiai kérdésekben? Miféle akadályok és a sikeres eredményének miféle lehetőségei mutatkoznak a megítélésben?”

Döring módszerének lényege abban áll, hogy a munkaközösség tagjai önmagukról önmegfigyelés alapján ismételt önjellemzést adnak s a munkaközösség vezetője ezeket az önjellemzéseket az egyénekről nyert közvetlen tapasztalatainak felhasználásával a kísérleti lélektan módszeres elvei szerint dolgozza.

Tízennyolc tanító lelkisége semmiesetre sem az a fundamentum, amelyre az ideális tanító lélektanát rá lehetne építeni. Bármennyire valószínű, hogy az esztétikai, szociális, ökonomikus, vallásos és teoretikus alapjellemek nagy általánosságban kimerítik az ideális tanítótípusok jellembeli lehetőségeit, s bármennyire valószínű az is, hogy az esztétikai és a szociális típus jegyében fog kifejecesedni a tanítói ideál, — mindamelllett a kísérleti megfigyeléseknek sokoldalúságban és intenzitásban még gyarapodniok, s a módszeres feldolgozásnak a fogalmi elhatárolásában élesednie kell, hogy a típusok körvonalai határozottabban jelentkezzenek.

Döring műve nem a tanító lélektanát akarja adni, hanem ösztönzést e lélektan kiépítésére. Kívánatos volna, hogy egy más irányú ösztönzést is adjon. Bár adna mielőbb ösztönzést arra, hogy a tanítói egyéniségnek mindenekfölötti fontossága az iskolapolitika kiindulópontjává lenne. Németországban már megindult a haladás ezen irány felé. Nálunk azonban minden arra vall, hogy a tanítói egyéniség inkább csak pedagógiai szólamként szerepel, semmint a legvitálisabb kultúrérték gyanánt. Ezen lehet, ezen mielőbb kell is változtatni, mert a magyar iskolákba csak a magyar tanító hozhat új életet. Minden egyéb lehet nagyon tetszetős és hangzatos, azonban mégsem jelent többet a papirosprogrammoknál.

Rédei Kornél.

Rousseau és a nemzeti nevelés.

Rousseau úgy él a köztudatban, mint a természetes nevelés hirdetője, s ennek elérésére — minthogy a nyilvános nevelés a gyermekben a természetet elnyomja, Jerombolja, hiszen szerinte a

romlott társadalom alkotta az iskolákat és tölti meg őket a maga szellemével — mint a magánnevelésnek, még pedig a könyvek, az irodalom és a történelem nélküli nevelésnek és oktatásnak magasztalója, mivel a történelem és az irodalom csak a nyomorúságnak és a társaságban élő ember romlottságának képe. Nevelés- és oktatástörténeti tankönyveink csak úgy tüntetik fel őt, mint az *Emil* szerzőjét, az *Emil* célja pedig, mint tudjuk, minden faj-, rang- és hivatásbeli különbségre való tekintet nélkül általában embereket képezni, kifejleszteni természetadta képességeiket, tudatos jósgáá alakítani bennük az ártatlan ösztönöket, meggyökereztetni a szabadság és egyenlőség szellemét. Sehoh a hazafias, a nemzeti szellemű nevelésről Rousseauval kapcsolatban ninosen szó tankönyveinkben, mintha ő erről sem az *Emil*ben, sem más műveiben egy szót sem ejtene!

Pedig Rousseau bőven szól műveiben, nevelés- és oktatástani fejtegetéseiben a hazafias, a nemzeti nevelésről is. Igaz, hogy neveléstani főműve, sőt általában rendszerének legfőbb műve az *Emil*, de ha nevelési és oktatási eszméit teljességükben meg akarjuk ismerni, különösen történeti fejlődésükben szemügyre óhajtjuk venni: egyéb műveire, értekezéseire is kell egy pillantást vetnünk, amelyekben nevelés- és oktatástani kérdésekkel foglalkozik. Ha ezt tesszük, sok tekintetben más képet fogunk Rosseauról nyerni: az antiszociális Rousseau helyett a társadalmi élettől kevésbbé idegenkedő, azzal jobban megbarátkozó, ahhoz jobban alkalmazkodó Rousseauval fogunk ismeretséget kötni. Látni fogjuk, hogy a szabadság és egyenlőség eszméje, amelyek kifejlesztésére ő olyan nagy súlyt vet, nem nélkülözheti a polgári erényeket; látni fogjuk, hogy ő, aki kivonja Emilt a társadalom romboló befolyása alól, két más művében is a társadalomra ruházza az ifjú emberek formálásának gondját, vagyis a közoktatás, még pedig a nemzeti szellemű közoktatás mellett foglal állást.

Már (Az emberek közötti egyenlőtlenségről szóló) *III. Értekezéséhez* írt s a genfi köztársaság nagyságos vezetőihez intézett *ajánló levele* (Chambéry, 1754 jún. 12.) a hazafias erények magasztalása, a lángoló hazaszeretet ékes megnyilatkozása, a becsület és erényes hazafi tiszteletreméltó képének megörökítése. De míg itt a hazaszeretetre, a haza iránt tartozó köteleességekre való nevelés csak a család körében szólal meg és érvényesül, a következő évben (1755) az Encyclopaedia számára írt *Discours sur l'Économie politique* című dolgozata, mely a kormányzati politika alapelveit fejtegeti, már részletesebben szól a közoktatásról, a nemzeti nevelés irányáról és szelleméről.

„Az élet első pillanatától fogva meg kell tanulni, hogy megérdemeljük az életet, s minthogy születésünkkel részt veszünk a polgárok jogaiban, születésünk pillanata kötelességeink gyakorlásának kezdete is tartozik lenni. Ha vannak törvények az érett kor számára, a gyermekkor számára is kell lenniök; ezek megtanítják a gyermeket arra, hogy másóknak engedelmeskedjék; és ha nem engedjük meg, hogy minden embernek az esze legyen kötelességének egyetlen ítélőbírája, még kevésbbé engedjük ezt át a szülők

belátásának és előítéleteinek, hiszen az az államnak inkább érdekében áll, mint a szülőknek, mert a természet folyása szerint az atyát halála gyakran megfosztja a nevelés végső gyümölcseinek élvezésétől, ellenben a haza előbb-utóbb érzi annak hatásait; az állam megmarad, a család pedig felbomlik. A nyilvános nevelés a kormány által megszabott szabályok szerint is az államfő által kijelölt tisztviselők alatt a népies vagy törvényes kormányzatnak egyik sarkalatos elve. Ha a gyermekek közösen neveltetnek az egyenlőség kebelében, ha lelkükbe vésik az állam törvényeit és az általános akarat elveit, ha megtanítták őket arra, hogy ezeket mindenkifélette tiszteljék; ha oly példák és tárgyak veszik őket körül, amelyek szüntelenül arról a gyöngéd anyáról beszélnek nekik, aki őket táplálja, annak irántuk való szeretetéről, ama fölbecsülhetetlen javokról, amelyeket tőle kapnak és ama viszonzásról, amellyel neki tartoznak: ne kételkedjünk, hogy így meg ne tanulnak kölcsönösen testvérként szeretni egymást, hogy ne akarnák azt, amit a társadalom akar, a férfi és polgár cselekedeteit ne tennék a szofisták terméketlen és hiábavaló fecsegése helyére, és egykor majd védelmezői és atyái ne lennének ama hazának, amelynek oly sokáig gyermekei voltak.“

A színházakról D' Alemberthez intézett levél (Lettre sur les Spectacles, 1758), melyet a szülővárosa, Genf iránt való féltő szeretet sugallt, s mely a régi Genf nemzeti szokásainak, demokratikus intézményeinek magasztalása, szintén ki-kitér a hazafias, nemzeti szellemű nevelésre. A mű vége felé egy hosszabb jegyzetben leírja, micsoda lelkesedést keltett a genfi lakosság körében, midőn a st.-gervais-i polgárezred gyakorlatainak befejezése után, este a St.-Gervais-téren, tisztek és katonák zeneszó mellett, fáklyafénynél táncra perdültek.

Az *Emil* befejező részében, ott, ahol Emil állampolgári nevelését tárgyalja, szintén érinti Rousseau — ha egy kissé hűvös módorban — a hazaszeretetet. De legbővebben foglalkozik a nemzeti irányú neveléssel a Lengyelország számára írt alkotmánytervezetben (*Considérations sur le gouvernement de la Pologne 1772*). E tervezetnek egész IV. fejezete a nemzeti szellemű nevelésről szól. Számos jellemző helyet idézhetnék belőle, de térszűke miatt csak az alábbi sorok kiemelésére szorítkozom.

„A nevelés tartozik a lelkeknek a nemzeti formát megadni s olyképpen irányítani véleményüket és ízlésüket, hogy hajlamból, szenvedélyből, szükségességből hazafiak legyenek. A gyermeknek, ha kinyitja szemét, a hazát kell látnia, s haláláig csupán azt kell látnia. Minden igazi republikánus anyja tejével szívta magába a hazának, vagyis a törvényeknek és a szabadságnak szeretetét...“

Mint a fentebbiekből látszik, Rousseaunál két gondolatsorral találkozunk: ha a társadalom romlottságát tekinti, akkor csak a magánnevelést ajánlhatja, — ebből a gondolatból fakadt az *Emil*; de ha másfelől arra gondol, hogy nem térhetünk vissza oda, ahonnan kiindultunk, az őseemberek vad életéhez, ha arra gondol, hogy nekünk társadalomban kell élnünk, így tehát csak arról lehet szó, hogy ennek a társadalmi életnek visszásságait, kóros kinövéseit

lehetőleg elenyésztesük, hogy az egyszerű, természetes életmódhoz lehetőleg közel maradjunk: akkor a köznevelést tartja kívánatosnak, — s itt, mint láttuk, a hazaszeretetre való nevelés kiváló helyet foglal el. Rousseau nem lett volna a természetes nevelés prófétája, ha a család mellett a legtermészetesebb, legközvetlenebb köteléket: a hazát, a hazaszeretetet nevelési rendszerében kellően nem méltányolta, minden polgári erénynek alapjává nem tette volna!

De a fentebbiek egyúttal azt is mutatják, hogy Rousseau a nevelés terén nem volt egészen az az impraktikus álmodozó, aminek őt nevezni szeretik, hogy volt érzéke a gyakorlati élet követelményei iránt, hogy a merev theoretikus, ha a szükség úgy hozta magával, az adott viszonyokkal számoló kultúrfilozófussá tudott átalakulni.

Rácz Lajos.

IRODALOM.

Bárány Gerő: Az ethikai világrend útjelzői. Budapest, 1925.

Kiadja a Budavári Tudományos Társaság.

Ritka jelenség a magyar filozófiai irodalom terén egy kötet filozófiai essay. Bárány Gerő ennek a műfajnak régi s finom tollú művelője, kinek munkáit mindig szívesen olvassa az élet nagy és komoly kérdései iránt érdeklődő, elmélyedni és elmélni szerető művelt ember.

Most ismét egy kötetre valót gyűjtött össze különböző folyóiratokban megjelent dolgozataiból, melyek azonban így együtt kerek egészet adnak, egy mélyen gondolkodó, nagy tudású, művelt elme világfelfogását. Tizennyolc essay van összegyűjtve a kötetben, melyek mozaikszerűen illeszkednek egymáshoz, hogy kerek képet adjanak. Minden egyes cikkben azonban tükröződik a szerző alapfelfogása a világról, az emberi életről, az emberi élet céljáról, a kultúráról s az ember erkölcsi feladatairól.

Bárány Gerő az élet legnagyobb kérdéseivel foglalkozik, s feleletet keres mindazokra a kérdésekre, melyeket magunkba elmerülve, a csendes elmélkedés óráiban mindnyájan felvetünk, s melyek a kétség perceiben mindnyájunkat kínoznak és gyötörnek. Mi a világ? s mi ebben a világban a mi helyünk? Mi az emberi élet célja és értelme? Mi a boldogság és lehetünk-e boldogok? Mi a kultúra feladata? Mi a filozófia és milyen viszonyban van az étellel? Mi az egyén viszonya a nemzethez? Mi a viszonyunk a multhoz és jövőhöz? Tanítóinkhoz és a gyermekhez? Ki a nagy ember, s mi a nagy emberek jelentősége? Mi a valóság, és mi az ideál? S mi az eszmények szerepe az emberiség életében?

Ezek a kérdések is mutatják, hogy Bárány Gerő is, mint az ő kedvencei, a poéta-filozófusok, Schopenhauer, Nietzsche és Tolsztoj, a nagy *kérdés-feltevők* és *boldogság-keresők* közé tartozik. Kérdéseivel megragad bennünket s szívesen követjük őt